

Pekka Kuusen ajattelun ja kirjallisen tuotannon pääteipiste ja synteesi oli kirja Tämä ihmisen maailma, joka ilmestyi vuonna 1982. Kuusi paneutui sen kirjoittamiseen intohimoisesti. Kirja ja sen saama vastaanotto olivat hänen mielessään pääällimmäisinä hänen elämänsä viimeiset vuodet.

Siksi Alkoholipolitiikka-lehti haluaa kunnioittaa Pekka Kuusen muistoa kahdella Tämä ihmisen maailma -kirjaan liittyvällä tekstillä.

"Valistuksen linjalla" on Kuusen pithäaikaisten työtoverin Klaus Mäkelän puhe, josta sen kohde erityisesti piti. Puhe pidettiin 26. 5. 1982 päätöskaronkassa, jonne Kuusi oli kutsunut kirjan tekemisessä eri tavoin avustaneet ihmiset.

"Uutta ajattelua etsimässä" on käännös tri E. A. Arab-Oglyn johdantoartikkelista kirjan venäjänkieliseen laitokseen, joka ilmestyi Moskovassa alkuvuonna 1988.

Valistuksen linjalla

Aion puhua vain yhdestä isosta asiasta, Pekka Kuusesta valistusateen kantajana.

Kerran kerroit ihmisten kyselevän, miten uusi kirjasi päättyy, huonostiko vai hyvin. Me kaikki olisimme voineet vastata puolestasi: sinun kirjoittamasi kirja ei voi päättyä synkästi. Sinä olet optimisti: luotat sekä itseesi että muihin ihmisiin.

Mutta optimismisi ei ole aineenvaihdunnan säätelämä luonteenpiirre. Se on osa yhtä inhimillisen ajattelun suurta virtausta, valistusajalta periytyvää luottamusta siihen, että ihminen voi järjellään hallita yhteiskuntaansa ja luontoa, tai niin kuin meidän näinä ekokatastrofin uhan päi-vinä on parempi sanoa, järjellään hallita suhdettaan luontoon.

Tähän on syytä hetkeksi pysähtyä, sillä valistuksen perintö on jakautunut kahtia. Se on luonut tuotannollisen ja sosiaalisen teknologian, suunnitelmallisuuden ja teknisen järjen, joka hallitsee yhtä lailla Rajamäen tehtaita ja kansanterveystyön viisivuotissuunnitelmia. Tekninen järki on ihailtava ja vastaansanomaton. Herbert Marcuse käyttää 40-luvun alun artikkelissaan esimerkkinään moottoritietä:

"Moottoritie muotoilee ja organisoii maiseman: kaikki matkalla kohtaamani on moottoritien sivutuotetta tai siihen liittyvää. Lukemattomat merkit ja julisteet kertovat matkustajalle, mitä pitää tehdä ja ajatella. Mukavia pysäköintialueita on rakennettu sinne, missä näköalat ovat upeita. Suuret mainokset ilmoittavat, milloin on syytä pysähtyä ja virkistäytyä. Ja kaikki tämä on todella tehty matkustavaisen parhaaksi, hänen turvallisuudekseen ja mukavuudekseen; hän saa mitä haluaa. Liikeryitykset, tekniikka, inhimilliset tarpeet ja luonto on sulautettu tehokkaaksi ja rationaaliseksi mekanismiksi.

Kaikkalainen protesti näitä normeja vastaan on järjetöntä. Yksilö, joka pitäisi kiinni toimintavapaudestaan tällaisessa tilanteessa, tulisi hulluksi. Ei ole mitään yksilöllistä pakoa järjestelmästä, joka yhdistää äärimmäisen tehokkuuden äärimmäiseen mukavuuteen, säästää aikaa ja energiaa, sopeuttaa kaikki keinot päämäärään, ennakoii seurauksia ja takaa ennustettavuuden ja turvallisuuden."

Vastaansanomattomuudestaan huolimatta tekninen järki on ajamassa meitä umpikujaan. Tuotannollisen teknologian sisäinen logiikka vie meitä ekokatastrofiin, sosiaalitekniikka uhkaa valtiollistaa kaikki ihmissuhteet. Vastareaktiot näemme ympärillämme. Tieteisuskon rinnalle kohoavat taikauskot, ja yhteiskunnallisen edistysus-

kon syrjäyttävät kyynisyys ja pako yksityiseen. Pakenihan myös Herbert Marcuse myöhemmin irrationaalisuuteen ja tunnekuuhuun.

Mutta valistusajan meille perinnöksi jättämä järki ei ole pelkkää teknistä järkeä, vaikka sen sanominen on saksaksi helpompaa kuin suomeksi: Verstandin yläpuolella on Vernunft. Siksi teknisen järjen umpikuja ei voi horjuttaa uskoa ihmisen aitoon järkeen. Tähän väliin lienee hyvä todeta, että en ole vetämässä rajaa luonnontieteiden ja ihmistieteiden välille. Ainakin käyttäytymistieteistä suurin osa edustaa nimenomaan teknistä ja teknologista järkeä, ja myös teknologinen suunnittelu voidaan alistaa aidon järjen palvelukseen.

60-luvun sosiaalipolitiikkaa moitittiin tieteisuskosta ja valtiollisesta optimismista. Uudessa kirjassasi valtiot pikemmin jarruttavat kuin jouduttavat ihmislaajan sovit-tumista muuttuviin oloihin. Valtioiden esimerkiksi haluavat kasvattaa väestöään, kun taas yksittäiset ihmiset biologi-sessa viisaudessaan haluavat sopeuttaa ihmislaajan kasvun maapallon rajallisiin voimavaroihin.

Kahden tärkeimmän kirjasi välinen ristiriita on kuitenkin näennäinen. 60-luvun sosiaalipolitiikassa toiveesi kohdistuvat valtioon, mutta valtio on siinä ennen kaikkea yksilöiden järkevien pyrkimysten summa ja toteuttaja. Tyyllisesti kirjoissa kyllä on eroa. Sosiaalipolitiikan imperatiivinen futuuri on uudessa kirjassasi vaihtunut tyy-nemmin miehekkääksi poljennoksi.

Valistusateen vahvan perinteen mukaisesti ajattelet ihmiskuntaa yksilöiden ja valtioiden kautta, jopa siinä määrin että sosiologi tai historioitsija voi jäädä kaipaamaan niiden voimien analyysia, jotka välittävät yksilöt valtioon, siis luokkia, ryhmiä, organisaatioita. Mutta toisaalta: Ihmiskunnan mahdollisuudet järjelliseen toimintaan kiteytyvät toisaalta yksilöissä ja toisaalta valtioissa.

Pekka, sinä olet naiivi mies. Kaikkea tuotantoasi ja toimintaasi leimaa lannistumaton luottamus ihmisen aitoon järkeen. Jopa jokapäiväisessä vuorovaikutuksessasi suhtaudut ympäristösi ikään kuin ihmiset olisivat järjellisiä ja hyvää tarkoittavia olentoja. Et sinä kuulu meidän aikaamme, jossa runoruhtinas Paavo Haavikko riisuu il-luusioita ja julistaa rikkain kuvin kyynisyyden evankeliu-mia ihmisen ainoana tapana suhtautua teknisen järjen voittokulkuun.

Malja Pekka Kuuselle ja valistuksen perinnölle.

Klaus Mäkelä